

Burkinska poezija v francoščini - nekaj opornih točk

Spis s svojimi stališči ponazarja jedrnat opis pglavitnih etap, statusa in temeljnih značilnosti burkinske poezije, ki je pisana v francoščini. Zgodovino burkinske poezije, pisane v francoščini, bi lahko razdelili v štiri etape, ki ustrezajo časovno točno določenim družbeno-zgodovinskim obdobjem. Takšna razdelitev upošteva tematiko in družbenozgodovinski kontekst, v katerem so dela nastala. Gre za poezijo šestdesetih let ali poezijo "epigonov", poezijo sedemdesetih let ali poezijo "ukoreninjanja" in "odpiranja", poezijo osemdesetih let ali poezijo "revolucionarnega" obdobja in poezijo devetdesetih let ali "liberalno" poezijo.

Poglavitna prednost takšne delitve je razdelitev na desetletja, zaradi česar je mogoč širši pregled nad kriteriji, ki jo utemeljujejo, namreč družbenozgodovinskim in tematskim kontekstom. Naj takoj poudarimo, da dela, ki so bila objavljena v teh različnih obdobjih, niso bila vedno napisana v istih obdobjih, in da med njimi ni nujno neke tematske enotnosti. Poleg tega moramo ugotoviti, da je burkinska poezija tudi brez sistematičnega teoretiziranja sledila poti afriške književnosti.¹ Preidimo zdaj k velikim etapam, ki so zaznamovale zgodovino pisane burkinske poezije.

POEZIJA ŠESTDESETIH LET ALI POEZIJA "EPIGONOV"

Prva etapa razvoja pisane burkinske poezije se pokriva z etapo "epigonov". Zanja je značilno potrjevanje črnske identitete kot reakcija na kolonizacijo, ki je globoko zaznamovala družbeno-zgodovinski kontekst obravnavanega obdobja. Burkinska poezija se je, podobno kot celotna pisana burkinska književnost, rodila z mnogoterimi družbeno-političnimi frustracijami, ki so bile posledica kolonizacije in želje Burkincev, da bi potrdili "drugačnost" identitete. Pisana burkinska poezija se tako z značilnostmi, temami in usmeritvami tistega obdobja vključuje v splošno gibanje književnosti afriške celine. Vendar pa, kot je zgovorno zapisal Valentin Traoré², burkinska poezija (enako velja za celotno pisano burkinsko književnost) ni mogla resnično in učinkovito sodelovati pri razcvetu črnske poezije v politično-literarnem gibanju *négritude*.³ Dolgo je bilo treba čakati, da so izšla prva pisana

burkinska dela. To "odsotnost" burkinske poezije upravičuje novost pisane zvrsti kot take v Burkini Faso (nekdanji Zgornji Volti) - ta je pisano zvrst prevzela le pod vplivom kolonizacije in islama. Pred leti afriškega osamosvajanja, na primer, ne zasledimo nobene objave poezije. To nam vsaj razkriva hitri pregled različnih antologij, ki obravnavajo afriško poezijo iz obdobja osamosvajanj - denimo antologije Léopolda Sédarja Senghorja,⁴ ki popisuje vsa pesniška besedila, objavljena pred obdobjem afriških osamosvajanj.

Enako velja za študijo Lilyan Kesteloot.⁵ V nasprotju s tem pa lahko v novejših antologijah⁶ naletimo na nekaj imen. Vse to potrjuje novost in nepoznanost pisane burkinske poezije.

217 - "Mula mula"

¹ Glej Lilyan Kesteloot, *Les écrivains noirs de langue française: naissance d'une littérature*, Bruselj, Université libre de Bruxelles, Institut de Sociologie, 2. izdaja, 1965. Glej še članek Pierre Boiteauja, "Étapes de la poésie négro-africaine", v *La Pensée*, št. 103, junij 1962.

² Glej članek Valentina Traoréja, "Poésie et public au Burkina Faso", v *Annales de l'Université d'Ouagadougou*, posebna številka, december 1988, str. 301.

³ Književno gibanje za uveljavitev črnske identitete na osnovi tradicionalnih afriških kulturnih, ekonomskih, socialnih in političnih vrednot, ki so ga kot protest proti francoski kolonialni nadvladi v tridesetih letih utemeljili v Parizu živeči afriški in karibski pisci A. Césaire, L. S. Senghor, L.-G. Damas. (op. prev.)

⁴ Glej L. S. Senghor, *Anthologie de la nouvelle poésie nègre et malgache de langue française*, Pariz, P.U.F., 1948.

⁵ Glej Lilyan Kesteloot, *Anthologie négro-africaine: la littérature de 1918–1981*, Marabout, Allier (Belgija), nova, razširjena izdaja, 1987.

⁶ Mislimo na dela:

- Locha Mateso, *Anthologie de la poésie d'Afrique noire d'expression française*, Pariz, Hatier, julij 1987.

- Jacques Chevrier, *Anthologie africaine*, Pariz, Hatier, september 1988.

- Jacques Prosper Bazié, "Jusqu'au méhari des miradores", str. 49; Jacques Boureima Guégané, "Concerto pour terre morte", str. 101; Titinga Frédéric Pacéré, "Demain chantez", str. 111–112, navedeno v antologiji, ki jo je zbral in uredil Bernard Magnier, *Poésie d'Afrique au Sud de Sahara, 1945–1995*, Actes Sud, publikacija Unesca, avgust 1995.⁷ Verjetno gre za prve rokopise Dima-Dolobsoma Ouédraogoa, ki je bil nagrajen z Grand Prix de l'Académie française za leto 1933. Ta pionir pisane burkinske poezije je znan predvsem po delu "Maximes, pensées et devinettes mossi", v *L'Empire du Mogho-Naba*, Domat-Monchrestien, 1933.

je. Vendar pa se širijo govorice, ki zatrjujejo, da v nekaterih francoskih knjižnicah obstajajo rokopisi poezije, ki so jo pisali državljani tedanje Zgornje Volte.⁷ Vendar pa odsotnost objav pred osamosvajanjem ne pomeni, da v tedanji Zgornji Volti pesniška praksa ni obstajala. Nasprotno. Augustin Soudé Coulibaly je, denimo, leta 1965 dobil nagrado revije *Encres Vives*. Podelili so mu drugo nagrado mednarodnega pesniškega tekmovanja, ki je zaobjelo frankofone afriške dežele. S podelitvijo nagrade je obenem postal dopisnik te revije za Zgornjo Volto. Poezija tedanje Zgornje Volte je tako doživela mednarodni uspeh. Ta bleščeči dosežek je nedvomno spodbudil mlade pesnike, predvsem pa je pripomogel k mobilizaciji kulturnih osebnosti v raznih organizacijah, na primer v C.A.L.A.H.V. (Klub književnih in umetniških dejavnosti Zgornje Volte). Ob ustanovitvi se je ta organizacija razglasila za povezovalno telo in je združevala pet poglavitnih oddelkov: za kiparstvo, slikar-

218 - Vodnjak

⁸ Salaka Sanou, "Panorama de la poésie", v *Littérature de Burkina Faso*, Notre Librairie, št. 101, april-maj 1990, str.109–110.

⁹ Salaka Sanou, op. cit., str. 62.

¹⁰ Glej Jacques Chevrier, *Littérature nègre*, Pariz, A. Colin, 1974.

¹¹ Mislimo na pesnike, ki so opevali *négritude*, posebej na L. S. Senghorja, A. Cesaira in L.-G. Damasa. S tem v zvezi glej članek Armanda Guilberta, "Les poètes de la négritude : thèmes et techniques", v *Langues et Littératures*, št. 14, 1965, str. 219. Glej tudi članek Thomasa Meloneja, "Le thème de la négritude et ses problèmes littéraires. Point de vue d'un africain", v *Langues et Littératures*, št. 14, 1965, str. 103.

¹² Frantz Fanon, *Les Damnés de la terre*, Pariz, Maspero, 1. izdaja 1961, ponatis 1968, citirano po Jacquesu Chevrierju, v *Littérature nègre*, str. 88.

¹³ Salaka Sanou, op. cit., str. 62.

stvo, glasbo in folkloro, gledališče, poezijo in književnost. Njen cilj je bil raziskovati vrednote afriške kulture, kar naj bi "pripeljalo do snidenja civilizacij in ljudstev", kot določa 2. člen statuta. Njeno poslanstvo je bilo, da se odzove na "... nujnost iskanja in spodbujanja mladih talentov ter jim da možnost stopiti na mednarodno prizorišče, predvsem prek revije *Visages d'Afrique*"⁸ Eden od velikih načrtov je bila uvedba nagrade C.A.L.A.H.V., ki bi jo vsako leto podeljevali ob državnem prazniku 11. decembra in z njo nagrajevali najboljša umetniška in književna dela tistega leta. Ta razmišljujoči krog je leta 1974 prezgodaj nehal delovati. Ni se mu posrečilo uresničiti vseh načrtov, med katerimi je bil tudi načrt za ustanovitev podružnic v notranjosti dežele. A prebivalci tedanje Zgornje Volte so v publikacijah C.A.L.A.H.V., predvsem v reviji *Visages d'Afrique*, brali poezijo rojakov. Druga besedila so bila objavljena tudi v reviji *Trait d'Union*. Nagrada C.A.L.A.H.V. je nedvomno položila temelje za nagrado Državnega kulturnega tedna (S.N.C.) in Velike državne nagrade za umetnost in književnost (G.P.N.A.L.). "Ta poezija, ki so jo odkrile revije, se je umeščala v gibanje *négritude*. Poezija tedanje Zgornje Volte se ni mogla upirati 'virusu' opevala je tradicionalne afriške vrednote, potrjevanje črnega človeka in njegove civilizacije nasproti belcu."⁹

Iz povedanega si bomo zapomnili, da se prva etapa pisane burkinske poezije vpisuje v gibanje *négritude* in torej v najpomembnejšo usmeritev črnske afriške poezije. Po razvrstitvi, ki jo je napravil Jacques Chevrier, ta etapa ustreza etapi "epigonov".¹⁰ V resnici lahko opazimo, da so prvi burkinski pesniki navdih črpali iz črnskih afriških vrednot, ki jih je definiralo politično-literarno gibanje *négritude*. To analizo bi lahko podkrepili z naslovom, ki ga je Kolla Djim dal svoji pesmi *Négritude*. Ti prvi pesniki so se zgledovali po "slavnih predhodnikih",¹¹ pri tem pa so poveličevanje preteklosti mešali s sramotitvami nekdanjega kolonizatorja. Ta tok je v naslednji generaciji naletel na številne zagrizene nasprotnike. Ne brez razloga so mu očitali, da se je prepustil "lahkemu eksotizmu" in določeni "sterilnosti", kar je obžaloval že Frantz Fanon, ko je zapisal: "Četudi je v poeziji ta postopek dosegel neobičajne višine, pa na ravni eksistence intelektualcev pogosto konča v slepi ulici ... in iz svoje pustolovščine potegne zgolj strašansko neplodne oblike."¹² Odtlej se bodo mnogi umetniki, posebej pisatelji, usmerili k potrjevanju lastne identitete, pri tem bodo "ukoreninjanje" usklajevali z "odpiranjem".

219 - Prestiz

POEZIJA SEDEMDESETIH LET ALI POEZIJA "UKORENINJANJA" IN "ODPIRANJA"

V drugem obdobju pisane burkinske poezije se razvije poezija družbenokulturnega "ukoreninjanja" in "odpiranja" Afriki in svetu. To "ukoreninjanje" in "potrjevanje identitete" upravičuje dejstvo, da poezija obravnavanega obdobja "kulturne afriške resničnosti ne obravnava več samo z vidika *négritude*, ampak tako, da potrjuje identiteto Burkinca v njegovem okolju".¹³ Pesniki iz omenjenega obdobja obravnavajo predvsem družbenokulturno resničnost okolja, pa tudi geoklimatsko okolje, z izrazito naklonjenostjo do tematike Sahela. Naslove zbirk, ki so bile objavljene v tem obdobju, zaznamuje ta dvojna tematika. S tem v zvezi naj posebej omenimo *Pripeve pod*

Sahelom, Odhajajo kronani žerjavi, Pod Sahelom streljajo Titinige Frédérica Pacéréja, *Klice Yéa* Vinuja in *Rojstvo* Jacquesa Boureima Guéganéja. Zadnji dve pesmi sta bili objavljeni v *Pesmih Zgornje Volte*. V to tematsko obzorje se vpisujejo tudi pesmi K. D. K. Boowuroséguéja Julesa Sanona, čeprav so bile objavljene v osemdesetih letih - predvsem *Mrak luči* in *Notranji pogled*. Poezija iz tega obdobja "nosi pečat okolja, predvsem Sahela po hudi suši v letih 1973 in 1974".¹⁴ Resnost položaja postane vir navdih za pisce te pokrajine, predvsem za burkinske pisce, med njimi Titinigo Frédérica Pacéréja in Jacquesa Boureima Guéganéja, če navedemo le njiju.

Ob tej priložnosti se lahko upravičeno poklonimo mojstru Titinigi Frédéricu Pacéréju, ki je zaradi kvalitete in obsežnosti književne produkcije postal ena od vodilnih figur burkinske književnosti in poezije. Pacéré je resnično najplodovitejši in nedvomno najboljši burkinski pesnik, saj je v svojem dejavnem obdobju ustvaril približno dvanajst pesniških zbirk. Burkina Faso prav njemu dolguje vključitev na afriški in svetovni književni zemljevid. To trditev potrjuje tudi Velika književna nagrada črne Afrike (*Grand Prix Littéraire de l'Afrique noire*), ki jo je

Zveza frankofonih pisateljev (*Association des Ecrivains de Langue Française*) leta 1982 podelila njegovima zbirkama *Pesmi za Angolo* in *Griotska poezija*. Po tem visokem odlikovanju je na mednarodnem književnem prizorišču lahko nastopal kot "ambasador" in zagovornik burkinske poezije. Njegov rojak Joseph Ki Zerbo je upravičeno zapisal, da je Pacéréjev pesniški univerzum "surov, strašen, skorajda sovražen, skorajda morilski svet, v katerem 'nebo brezsrčnega očeta' neusmiljeno vlada nad 'mačehovsko zemljo'. Zemlja termitnjakov, žandarjev, trnovih grmov, krvoločnega sonca ... Pesem in zarotitev, da bi se po greznici nesreč, lakote, zajedalcev, po upih in razočaranjih današnjega dne, onkraj uničevalskega ognja suše v srcih in v duhu končno razlila navpična in plodilna sahelska svetloba."¹⁵

Mojster Pacéré v veliki meri obvladuje drugo etapo pisane burkinske poezije. Njegove pesmi se vpisujejo v gibanje za družbeno identifikacijo, ki ga bogati panafriska, internacionalistična vizija.¹⁶ Za Pacéréjevo poezijo in za večino del iz tega obdobja¹⁷ je značilno predvsem "ukoreninjanje" v burkinski kulturi in "odpiranje" k drugim družbenokulturnim prostorom. Kljub temu "odpiranju" pa Pacéréjeva poezija ohranja očiten hermetizem,¹⁸ saj je globoko ukoreninjena v mosijski kulturi.¹⁹

¹⁴ Salaka Sanou, op. cit., str. 63.

¹⁵ Joseph Ki Zerbo, Predgovor k Pripevom pod Sahelom Titinige Frédérica Pacéréja, P. J. Oswald, 1976.

¹⁶ "Odpiranje" Pacéréjeve poezije se tu kaže z njegovim sklicevanjem na Angolo in Korejo, predvsem v zbirkah *Poèmes pour Angola*, Pariz, Silex, 1982, in *Poèmes pour Koryo*, Ouagadougou, Imprimerie Nouvelle du Centre, 1987.

¹⁷ Mislimo predvsem na poezijo Jacquesa Boureima Guéganéja, ki hoče biti tako izraz "ukoreninjenosti" v burkinski kulturi kot "odpiranja" k drugim afriškim in svetovnim družbeno-kulturnim prostorom.

¹⁸ S tem v zvezi glej članek Josepha Paréja, "Le locuteur francophone 'moyen' devant la poésie de Pacéré. Le problème des interférences", v *Le français au Burkina Faso*, ured. Claude Caïtucoli, zbirka *Bilans et perspectives*, CNRS, Université de Rouen, 1993, str. 89–94.

¹⁹ Mosijci so eden izmed burkinskih narodov.

²⁰ Glej njegova prva teoretična razmišljanja o "bendrologiji", predvsem v delih:

- *Bendr N'Gomde: parole et poésie du tam-tam (moore-français)*, Ouagadougou, Maison Pousga.

- *La langue des tam-tams et des masques Afrique*, Pariz, Harmattan, 1992.

²¹ Titinga Frédéric Pacéré, intervju s Patrickom G. Ilboudom, v *Littérature de Burkina Fasso*, Notre Librairie, št. 101, april–junij 1990, str. 65.

²² Jacques Chevrier, v *Littérature nègre*, str. 91.

²³ Glej Jacques Chevrier, *Littérature nègre*, str. 91–96.

²⁴ Salaka Sanou, op. cit., str. 63.

Pacéré se navdihuje predvsem v družbenokulturni resničnosti lastnega okolja, zlasti v raznolikih izraznih načinih tradicionalne književnosti,²⁰ kot poudarja tudi sam: *“ko sem se vrnil v domačo deželo, sem se ji posvetil in v njej opazil tisti njen izvorni in v odnosu do zunanjosti izvorni način izražanja”*.²¹

Za to drugo obdobje razvoja pisane burkinske poezije je značilna predvsem dvojna skrb za *“ukoreninjanje”* in *“odpiranje”*. Poezija tega obdobja sledi dvojni zahtevi *“ukoreninjanja”* v preteklosti in *“odpiranja”* k sodobnemu svetu. Za Jacquesa Chevrierja je za afriškega umetnika to edini način, *“da prevzame iniciativo in iznajde človeka prihodnosti”*.²² Zaradi te dvojne zahteve pisana burkinska poezija tega obdobja postane poezija, ki zastavlja vprašanje *Kako živeti?*. Ta značilnost ustreza značilnosti poezije *“tretjega toka”*, kot jo je identificiral Jacques Chevrier.²³ Zpomnili si bomo tudi, da to obdobje v veliki meri obvladuje poezija mojstra Titinige Frédérica Pacéréja, čigar obsežna pesniška produkcija je postavila *“resnične temelje pisane poezije in književnosti”*.²⁴ Zdaj lahko raziščemo naravo in funkcijo burkinske poezije iz časa avgustovske revolucije, ki je nedvomno zaznamovala burkinsko pesniško prakso.

POEZIJA OSEMDESETIH LET ALI POEZIJA REVOLUCIONARNEGA OBDOBJA

V tej tretji etapi pisane burkinske poezije je zapihal veter *“revolucionarne poezije”* s politično in borbeno tematiko. V noči na 4. avgust 1983 je Zgornja Volta, ki se je leto dni kasneje preimenovala v Burkino Faso, z začetkom revolucije obrnila pomembno stran zgodovine. Nenadoma je bilo mogoče opaziti navdušenje za književno prakso. Izbruh revolucije je spodbudil razcvet poezije, ki so jo v stolpcih objavljali časopisi kot *L'Observateur* in *Carrefour Africain*. Poglavitna tematika takšnega pisanja je bila seveda politična, brez velike skrbi za

stilistične kvalitete. Vera v revolucijo je tako odprla pot liričnemu elanu. Nekateri pesniki so bili bolj pod *“pritiskom dogodkov”* kot pod pritiskom *“osnovnih elementov”*. V delih iz teh let si polagoma utira pot politična tematika in pri tem se razkriva, da burkinska književna zgodovina glede tega ne temelji na kaki enoviti urejenosti. Pisci in predvsem pesniki iz obravnavanega obdobja izpričujejo ali pa si prizadevajo izpričevati zavezanost revoluciji, v skladu s pozivom Watamouja Lamiena, tedanjega burkinskega ministra za informacije in kulturo:

“Naši umetniki bodo imeli vso svobodo, da se držno postavijo v prve vrste. Izrabiti bodo morali vsako ponujeno priložnost, da našo kulturo dvignejo na svetovno raven. Naj pisci s svojim peresom služijo revoluciji. ... Revolucija od naših umetnikov pričakuje, da bodo znali opisovati resničnost, jo slikati v živih podobah, izražati v melodičnih notah, ob tem pa našemu ljudstvu kazati pravo pot, ki vodi k boljši prihodnosti. Od njih pričakuje, da bodo z ustvarjalnim genijem služili burkinski, narodni, revolucionarni in ljudski kulturi.”²⁵

To povabilo, ki je vzeto iz Govora o politični usmeritvi Nacionalnega revolucionarnega sveta (C.N.R.), je nedvomno spodbudilo ustvarjalni navdih burkinskih piscev. Babou Paulin Bamouni je z objavo pesniške zbirke *Boji* že nakazal ton. Svojo poezijo je tako vpisal v boj afriških ljudstev, predvsem pa burkinskega ljudstva proti vsaki obliki nadvlade in za potrditev razžaljenega dostojanstva. Ti pesniki so na splošno srdito nasprotovali predhodnikom. Spodbijali so idilično vizijo predkolonialne Afrike, kakršno so na primer videli v Senghorjevem pisanju. Menili so, da mora biti cilj poezije neka praktična resnica. Zato so propagirali revolucionarno umetnost v službi narodne izgradnje.

Po njihovem mnenju ni nikakršnega nasprotja med lirizmom in razsodnostjo. Tako kot kamerunski pesnik Paul Dakéyo zatrjujejo, da mora biti pesnikovo poslanstvo nenehno razkrinkavanje revščine in zatiranja povsod tam, kamor sta razširila svoje zlovesče lovke. Glede tega lahko kot primer navedemo Rogerja Bilo Kaboréja, ki se je povsem nedvoumno zavezal revoluciji, četudi je zavračal vsakršno *“pripadnost”*. To revolucionarno zavezanost nam razkrije že hiter pregled naslovov njegovih pesmi. Gre predvsem za naslove, kot so *Sile teme*, *Moja velika življenjska prisega*, *Prišli so*, *Izkoriščanje/čiščenje* in *Imperializem*. V ponazoritev bomo uporabili samo nekaj odlomkov. V *Silah teme* beremo verze:

Sem človek v milijon izvodih.

*Sem človek in še več ljudi v meni
sem zemlja in še več zemelj v meni
sem jaz sam in tudi vse ljudstvo
sem jaz sam in tudi vsa dežela
sem delavec v tovarni in kmet na poljih,
ki se zbuja in bosta jutri kljubovala
Silam zla, ki besnijo, ki pustošijo,
Silam teme, ki skovikajo, ki rjovejo,
Silam denarja, ki udarjajo, ki bijejo.*

²⁵ Watamou Lamien, citati iz Govora o politični usmeritvi, v Predgovoru k burkinski poeziji.

V tem odlomku pesnik izraža predvsem odločno voljo, da se bo boril proti vsem "*silam teme*", ki se zgrinjajo nad Afriko in nad njegovo deželo. Te "*sile*" metonimično označujejo načini oglašanja, ki so značilni predvsem za divje zveri. "*Tulijo*" in "*rjovijo*", tako navajata, na določene živali, ki prikličejo v spomin nekatere slogane, ki jih je revolucija tako rada uporabljala. Slogane, kot sta na primer: "*Dol s požrešnimi šakali!*"

ali pa "*Dol s sovami sluzastih pogledov!*", je bilo stalno slišati med ljudskimi demonstracijami v prid revoluciji. Glagola "*skovikati*" in "*rjoveti*" tako po eni strani metonimično navajata na divje zveri (ki jih označujeta z načini oglašanja), metaforično pa po drugi strani navajata na "*zaklete sovražnike revolucije*". "*Sile denarja*" pa metaforično označujejo predvsem zahodnjaški kapitalizem, ki je bil ena poglavitnih tarč revolucionarne ideologije.

Pesnik nato razglša svojo pripadnost "*rasi - mitralješkemu rafalu*" in "*klanu - jekleni sulici*". Takšne "*variacije identitete*" implicitno opozarjajo na njegovo pripadnost revolucionarni avantgardi ("*jeklena sulica*"). Ta bi morala biti pripravljena "*braniti ljudstvo revežev*", v tem primeru kmečki in delavski razred. Ta razreda metaforično označuje sintagma "*v milijon izvodih*". To je namig na veliko združevanje "*sil napredka*" v revolucionarnem internacionalizmu. Vpliv revolucionarne ideologije zasledimo tudi v pesmi z naslovom *Moja velika življenjska prisega*; to lahko razberemo iz tega odlomka:

*Tu je moja pest, trdna in močna.
Dvigam jo k vzhodu, dvigam jo k zahodu,
dvigam jo k severu, dvigam jo k jugu,
k štirim stranem neba, ki zaobsegajo svet.
Tu je moja roka, hrabra in drzna,
premagala je gore, premagala je mrtve,
premagala je morja, premagala je zemlje,
štiri simbole veličine neba.*

Dvignjena pest je simbolična kretnja revolucionarjev. Tiste, ki so pozorno spremljali zgodovino burkinske revolucije, bi ta simbol lahko spomnil na ime orkestra mladih, ki so jih rekrutirale in vzgojile tedanje politične sile. Ta orkester se je imenoval *Mladi pevci dvignjenih pesti*. "*Dvignjena pest*" simbolizira slovo in moč. V pesmi *Prišli so* Roger Bila Kaboré silovito napada kolonizacijo dežele, o čemer pričajo tile verzi:

Prišli so,
 razbojniki, banditi,
 sleparji, pijanci,
 lopovi, plenilci,
 s sovraštvom v krvi, napadalnostjo v srcu,
 z nasmehom na ustih, z nožem za hrbtom,
 po zemlji in po morju,
 ropat in plenit, ubijati in mučiti.

...

Prišli so,
 Voulet in Chanoine,
 Destenaves in Faidherbe,
 René Caillé in Binger,
 prišli so, po zemlji in po morju,
 ropat in plenit, ubijati in mučiti.
 Prišli so,
 prekleti koloni.

V pesmi *Izkoriščanje/čiščenje* pesnik razkrinkava evropske in ameriške velesile, ki izkoriščajo Afriko, in z jedkim jezikom ostro kritizira “neo-kolone”, ki so po njegovem mnenju resnične pijavke Afrike. Premagati je treba prve in druge, zato je treba nujno preiti k “čiščenju”, da bodo zavladatale večja “Svoboda”, “Pravica”, “Blaginja”.

Ljudstvo na nogah,
 z nabitimi puškami,
 z jasno zavestjo,
 da osvobodi Afriko
 izkoriščanja,
 zatiranja,
 tujega vladanja,
 da očisti Afriko
 gnilobe,
 trupel,
 okostnjakov,
 in popelje Afriko
 k pravici,
 k svobodi,
 k blaginji.

Tudi pesem *Imperializem* razkrinkava nadvlado imperialistov, ki se znašajo nad Afriko kakor “psi nad kostjo”. Imperializem je po njegovem poglavitni krivec družbenopolitičnih prevratov, ki jih doživljajo afriške dežele:

227 - Veter

Stvari se snujejo ponoči,
besede so povedane na ušesa,
obrisi se gibljejo v temi,
osebe pridejo in grejo.

...

Sovraštvo razsaja,
napadalnost razganja,
udar pesti,
udar strela,
državni udar,
divji boj,
pustošenje,
klanje.

Prašiči, ki se valjajo po zemlji.

Divje zveri, ki goltajo meso.

Psi, ki se znašajo nad kostjo.

Mrhovinarji nad trupli,
imperializem na delu,
imperializem v Afriki.

Večina teh besedil priča ali si prizadeva pričati o pesnikovi zavezanosti revoluciji, čeprav se mnogi niso izognili nevarnostim, ki so grozile takšnim usmeritvam, kakor nas je opozoril Jacques Boureima Guégané: *“Politična poezija mora biti premišljena, sicer lahko zapademo v nekakšen populizem, ki v sebi ne nosi poetične energije. ... Bolj ali manj lahko zapademo v populizem ali v revolucionarno poezijo. Sam v tem ne vidim nobene koristi.”*²⁶ Valentin Traoré se v istem smislu pritožuje nad *“množico pisateljev, ki se razglašajo za pesnike, ker v neurejenih vrsticah ponavljajo politične slogane. ... Z vklepanjem pesniške zvrsti v ideološke okove se spridi poslanstvo pisanja, ustvarjalec pa je prikrajšan za tisti privilegij, ki ga ne bi smel za nobeno ceno opustiti: za svobodo.”*²⁷

228 - Skrivnost

Zaradi dejstva, da so se teme nacionalne poezije omejevale na zavezanost političnemu boju, bi si nekateri pesniki lahko mislili, da mora pisanje voditi edino politična ideologija. Kakorkoli že, revolucionarno obdobje je v Burkini Faso pri pisateljih sprožilo močno motivacijo, pri pesnikih še posebej. Časopise so zasipali z desetimi in desetimi rokopisov.

²⁶ Jacques Boureima Guégané, v intervjuju z Georgesom Sawadogom.

²⁷ Valentin Traoré, op. cit., str. 307.

²⁸ André-Patrik Sahel, *Actuel développement*, št. 40, 1981, citirano po Jacquesu Chevrieru, *Littérature nègre*, str. 153.

²⁹ Glej Jacques Chevrier, *Littérature nègre*, str. 89–91.

Najboljše pesmi, prispele na tekmovanje za Veliko državna nagrado za umetnost in književnost (G.P.N.A.L.), ki so ga decembra 1983 v Ouagadougugu priredili v okviru Državnega kulturnega tedna, so bile objavljene v *Antologiji mlade burkinske poezije* (*Anthologie de la jeune poésie burkinabé*). Nekaj "lepo izdelanih" rokopisov so poleg tega zbrali v razne zbirke, na primer v *Burkinsko poezijo* (*Poésie du Burkina*) in v *Poezijo* (*Poésie*). Na tem mestu moramo poudariti tudi vedno številnejšo udeležbo žensk pri razcvetu burkinske poezije. O tem priča zbirka *Porod* pesnice Bernadette Dao, ki je ob objavi leta 1986 dobila prvo nagrado G.P.N.A.L. Burkinsko pesniško dediščino je kasneje z zbirko *Jokajoči grobovi* obogatila še Pierrette Sandra Kanzié. Četudi ta zbirka ni posebno "borbena", se vendarle navezuje na osvoboditev ženske, ki naj bi jo revolucija spodbujala.

Sodelovanje žensk pri književni produkciji je za kulturno življenje odločilnega pomena. Vendar moramo kljub vsemu priznati, da so ne glede na vse črnilo, ki je bilo o tem prelito, tiste, ki jih to najbolj zadeva, močno v ozadju. Zato si torej redke izdaje, ki so jih v zadnjih letih podpisale ženske, zaslužijo še toliko več pozornosti. Kot je zapisal André-Patrick Sahel:

"Zdi se, da je za črno žensko napočil čas, ko ne bo več pustila, da samo pojejo o njej [aluzija na Senghorjevo pesem "Gola ženska, črna ženska" - op. pisec], ampak bo tudi sama prevzela besedo. ... Afriške pisateljice v analizah, romanih, izpovedih zavračajo past hvalisanja in zaničevanja: z razkrinkavanjem odklanjajo laži družb na celini, ki bi morala prav zato, ker je bila stoletja izkoriščana, nehati goljufati samo sebe."²⁸

Kljub neutajljivim prizadevanjem pisateljic lahko še vedno utemeljeno priznamo, da je v Burkinu Faso tako kot drugod v črni Afriki verjetno še pre zgodaj govoriti o ženskem pisanju kot takem, ne glede na vse priznanje, ki ga je treba izreči književnosti izpod peresa žensk. Zaradi počasnega, vendar zanesljivega spreminjanja mišljenj in predvsem vedno močnejšega pretresanja družbenih in kulturnih elementov, ki ga spodbuja vedno večja vključenost deklet v izobraževalni sistem, pa je upanje vendarle še vedno upravičeno.

Skratka, zapomniti si bomo, da je revolucionarni val v burkinsko pesniško prakso prinesel določen dinamizem in to še posebej v obravnavanem obdobju. Seveda so se pri tem našli "slabi pesniki", ki so kovali "slabe verze" in "pesniško umetnost" mešali s "politično umetnostjo". V celoti gledano pa je to revolucionarno obdobje resnično napravilo revolucijo v burkinski pesniški praksi, predvsem kar zadeva tematiko. Ta tretja etapa pisane burkinske poezije bi lahko ustrezala fazi "borbene poezije" po razvrstitvi, ki jo je napravil Jacques Chevrier.²⁹ Vendar pa je poezija devetdesetih let, se pravi "postrevolucionarna" poezija, političnoideološko tematiko, ki je prevladovala v času revolucije, očitno potisnila v ozadje. To je vsaj mogoče razbrati ob pregledu tematike tega obdobja v celoti.

POEZIJA DEVETDESETIH LET ALI “LIBERALNA” POEZIJA

Ta zadnja etapa pisane burkinske poezije odpira obdobje “liberalne” poezije z raznolikimi temami. Videti je, da se je distancirala od poezije revolucionarnega obdobja. Pesniki seveda še naprej “z ustvarjalnim duhom služijo burkinski nacionalni kulturi”, redkeje, pravzaprav nikdar pa ne služijo “revolucionarni in ljudski kulturi”. Poezija tega obdobja uvaja določeno raznolikost, celo določeno mešanico tem, zato lahko govorimo o njenem “liberalnem” značaju. Naslovi zbirk iz tega obdobja so zelo zgovorni. Najprej omenimo *Delež simfonije* Bernadette Dao in *Solze mojega plamtenja* A. Frédéricica Assomptiona. Pregled naslovov razkrije določeno “liberalno” usmeritev obravnavanega obdobja. Nadalje lahko opazimo val skorajda “religiozne” tematike upanja, predvsem v zbirkah *Jutri bo lepo* Marie Ange Somda (čeprav je bila objavljena leta 1989), *Nasmeh in vzdih* Bakyona O. Clémenta in *Na opazovalnih stolpih upanja* Jacquesa Prosperja Baziéja. Nazadnje lahko zabeležimo še ukoreninjenost v fizičnem (v tem primeru v Sahelu) in kulturnem (tradicionalni ali “kulturni” književnosti) prostoru, z didaktičnim ozadjem. To velja za zadnjo zbirko Titinge Frédéricica Pacéréja, *Saglego ali pesem tamtama*. Tematika tega desetletja se kaže kot nekakšen “prevzem” tematike iz sedemdesetih let.

V resnici lahko še vedno opazimo “ukoreninjenost” v fizičnih (Sahel) in kulturnih (nanašanje na burkinsko in afriško kulturo je še vedno močno prisotno) prostorih in “odpiranje” k drugim družbeno-kulturnim prostorom. V nasprotju s tem ponovnim vznikom tematike iz

230 - Vrt

sedemdesetih let pa lahko zabeležimo vedno večje odmikanje (vendar še ne popoln prelom) ne samo od tematike *négritude* iz prvega desetletja (iz šestdesetih let), ampak tudi od političnoideološke tematike iz osemdesetih let, obdobja, ki ga je bistveno zaznamovala revolucija. Če povzamemo: za to obdobje so značilni “*ukoreninjenost*”, “*odpiranje*” in postopno opuščanje političnoideološke tematike, ki je prevladovala v šestdesetih in osemdesetih letih. Kljub vsemu se nam zdi koristno poudariti, da odmikanje od te tematike vendarle ne pomeni, da je v delih iz zadnjih let popolnoma odsotna. Izgubila je zgolj nekdanje prvenstvo.

SKLEP

Tako kot za celotno pisano burkinsko književost je tudi za poezijo značilna njena mladost. Opazimo jo lahko v temah, kvaliteti del in mestu, ki pripade pisateljem. Frankofona afriška publika pisani burkinski poeziji na žalost namenja zelo malo pozornosti. Razen Titinge Frédéricja Pacéréja so burkinski pesniki na afriškem književnem prizorišču večinoma prezrti ali popolnoma neznani. Kratek pregled burkinske pesniške pokrajine pa nam vendarle razkrije določeno vrvenje, ki je znamenje njene plodovitosti. Ta ugodna ugotovitev bi lahko prepričala tiste, ki jih pogosto navdihuje “*izvorni skepticizem*”, tako da še naprej zanikajo resnični obstoj burkinske književnosti in poezije še posebej. Različne kritike burkinske književnosti in poezije merijo predvsem na neenakost in kakovost že objavljenih del. Četudi je produkcija nepovezana, v Burkini Faso mrgoli omembe vrednih talentov. Zaradi povezanosti z ustnim izročilom, temeljem burkinske kulture, je poezija zvrst, ki je v Burkini Faso najbolj v navadi. Tak “*naval*” na pesniško prakso v sebi skriva določene nezadostnosti, vendar pa se že vrstijo mnoga prizadevanja za izboljšanje literarnih kvalitet te poezije. Burkinski pesniki se na splošno ograjujejo od klasičnega verza, četudi njegove ostanke še lahko opazimo pri Boowuroséguéju Julesu Sanonu in Rogerju Bili Kaboréju. Drugi močneje izstopajo zaradi novih tematskih in estetskih usmeritev. Mislimo na Titingo Frédéricja Pacéréja in Jacquesa Boureimo Guéganéja. Prvi se opira predvsem na griotsko poezijo, medtem ko daje drugi prednost poeziji v prozi. Med ovirami, na katere zadeva ta poezija (in celotna pisana književnost) “*na sledi za svojo identiteto*”, je tudi skoraj popolna odsotnost bralcev, ki jo nujno povzročajo previsoka stopnja nepismenosti, ekonomski, strukturni in kulturni pritiski. Kljub temu pa ta mlada poezija med Burkinci in med javnimi oblastmi zbuja vedno več zanimanja. Zato torej za pisano burkinsko poezijo prihajajo lepši časi, in kot je tako dobro povedal Salaka Sanou: “*Burkinska poezija je živahna in bogata. Edino, kar ji manjka, je promocija.*”³⁰

Prevedla Suzana Koncut

³⁰ Salaka Sanou, op. cit., str. 65.

- ASSOMTION, A. FRÉDÉRIC (1994): *Larmes de mon flamboyant*. Ouagadougou: Presses Africaines.
- BAKYONO, O. CLÉMENT (1991): *Sourire et soupir*. Bobo Dioulasso: Imprimerie Nationale du Burkina.
- BAMOUNI, BABOU PAULIN (1981): *Luttes*. Pariz: Silex.
- BAZIE, JACQUES PROSPER (1992): *Aux miradors de l'espérance*. Ouagadougou: Imprimerie Presses Africaines.
- BOITEAU, PIERRE (1962): *Etapes de la poésie négro-africaine*. V: La Pensée, št. 103, junij, 1962.
- CHEVRIER, JACQUES (1988): *Anthologie africaine*, Pariz: Hatier.
- CHEVRIER, JACQUES (1974): *Littérature nègre*, Pariz: A. Colin.
- DAO, BERNADETTE (1987): *Parturition*. V: Poésie du Burkina, Ouagadougou: Presses Africaines.
- DAO, BERNADETTE (1992): *Quote-part Symphonie*, Ouagadougou: Imprimerie Nationale du Burkina.
- FANON, FRANTZ (1961): *Les Damnés de la terre*. Pariz: Maspero, 1. izdaja 1961, 2. izdaja 1968.
- GUILBERT, ARMAND (1965): *Les poètes de la négritude: thèmes et techniques*. V: Langue et Littérature, št. 14.
- KABORE, ROGER BILA (1985): *Forces obscures*. V: Poésie du Burkina, Ouagadougou: Imprimerie Nouvelle du Centre, (2. nagrada G.P.N.A.L. 1983).
- KANZIE, PIERRETTE SANDRA (1987): *Des tombes qui pleurent*. Ouagadougou: Imprimerie Nouvelle du Centre.
- KESTELOOT, LILYAN (1965): *Les écrivains noirs de langue française: naissance d'une littérature*. Bruxelles: Université Libre de Bruxelles, Institut de Sociologie, 2. izdaja.
- KESTELOOT, LILYAN (1987): *Anthologie négro-africaine: la littérature de 1918–1981*. Marabout: Alleur (Belgija), nova, razširjena izdaja.
- KI ZERBO, JOSEPH (1976): *Préface*. V: Refrains sous le Sahel. P. J. Oswald.
- KOLLA, DJIM (1967): *Négritude*. V: Visages d'Afrique, št. 1.
- MAGNIER, BERNARD (1995): *Poésie d'Afrique au Sud du Sahara, 1945–1995*. Actes Sud, izdaja Unesca.
- MATESO, LOCHA (1987): *Anthologie de la poésie d'Afrique noire d'expression française*. Pariz: Hatier.
- MELONE, THOMAS (1965): *Le thème de la négritude et ses problèmes littéraires. Point de vue d'un africain*. V: Langue et Littérature, št. 14.
- MINISTÈRE DE L'INFORMATION ET DE LA CULTURE (1984): *Anthologie de la jeune poésie burkinabè*. Ouagadougou: Presses Africaines.
- MINISTÈRE DE L'INFORMATION ET DE LA CULTURE (1985): *Poésie du Burkina*. Ouagadougou: Imprimerie Nouvelle du Centre.
- MINISTÈRE DE L'INFORMATION ET DE LA CULTURE (1987): *Poésie*. Ouagadougou: Presses Africaines.
- OUEDRAOGO, DIM-DOLOBOSOM (1933): *Maximes, pensées et devinettes mossi*. V: L'Empire du Mogho-Naba. Domat-Monchrestien.
- PACERE, TITINGA FRÉDÉRIC (1976): *Refrains sous le Sahel*. P. J. Oswald.
- PACERE, TITINGA FRÉDÉRIC (1976): *Quand s'envolent les Grues Couronnées*. P. J. Oswald.
- PACERE, TITINGA FRÉDÉRIC (1976): *Ça tire sous le Sahel*. P. J. Oswald.
- PACERE, TITINGA FRÉDÉRIC (1982): *Poèmes pour l'Angola*. Pariz: Silex.
- PACERE, TITINGA FRÉDÉRIC (1982): *La Poésie des griots*. Pariz: Silex.
- PACERE, TITINGA FRÉDÉRIC (1987): *Poèmes pour Koryo*. Ouagadougou: Imprimerie Nouvelle du Centre.
- PACERE, TITINGA FRÉDÉRIC (1992): *Bendr N'gomde: parole et poésie du tam-tam (moore - français)*. Ouagadougou: Maison Pousga.
- PACERE, TITINGA FRÉDÉRIC (1992): *Le langage des tam-tams et des masques Afrique*. Pariz: L'Harmattan.
- PACERE, TITINGA FRÉDÉRIC (1994): *Saglego ou le poème du tam-tam (pour le Sahel)*. Ouagadougou: Fondation Pacéré.
- PARE, JOSEPH (1993): *Le locuteur francophone 'moyen' devant la poésie de Pacéré. Le problème des interférences*. V: C. Caitucoli (ur.), Le Français au Burkina Faso, zbirka Bilans et perspectives, CNRS, Université de Rouen, str. 89–94.
- SAHEL, ANDRÉ-PATRIK (1981): *Actuel développement*. št. 40.
- SANON, B. JULES (1981): *Ténèbres de lumière*. ARCAM.
- SANON, B. JULES (1984): *Regard intérieur*. ARCAM.
- SANOU, SALAKA (1990): *Panorama de la poésie*. V: Littérature du Burkina Faso, Notre Librairie, št. 101, str. 109–110.
- SENGHOR, LÉOPOLD SÉDAR (1948): *Anthologie de la nouvelle poésie nègre et malgache de langue française*. Pariz: P.U.F.
- SOMDA, MARIE ANGE (1989): *Demain sera beau*. Pariz: Silex.
- TRAORE, VALENTIN (1988): *Poésie et public au Burkina Faso*. V: Annales de l'Université de Ouagadougou, posebna številka.
- VINU, YÉ, in GUEGANE, JACQUES BOUREIMA (1978): *Poèmes Voltaïques*. N.E.A.